

منابع یادگیری در تعلیم و تربیت

زینب رزمجویی^۱، علیرضا رحمانی^۲^۱ کارشناسی علوم تربیتی (نویسنده مسئول)^۲ مدرس دانشگاه و دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی

چکیده

مقاله حاضر به بررسی منابع یادگیری در حوزه تعلیم و تربیت^۱ می‌پردازد. یادگیری به عنوان عنصر مهمی در توسعه دانش و مهارت‌ها و قدرت‌های فردی و اجتماعی افراد تأکید دارد. منابع یادگیری به عنوان ابزارها و منابعی که در فرایند یادگیری و آموزش استفاده می‌شوند، بسیار مهم و حائز اهمیت است. با توجه به چالش‌های جدیدی که در تعلیم و تربیت در قرن بیست و یکم به وجود آمده است، تحقق ایده یاد دادن و آموزش راهکاری برای حل این چالش‌ها محسوب می‌شود. مقاله بررسی می‌کند که درک نحوه یادگیری^۲ و منابع مورد نیاز برای آن به تصمیم‌گیری‌ها درباره روش‌های آموزش^۳ و یادگیری تأثیرگذار است. علاوه بر این، مقاله به تغییرات در رویکردهای آموزش و یادگیری در عصر حاضر می‌پردازد و نقش معلم را به عنوان همراه و راهنما در مسیر یادگیری دانش‌آموزان مورد بررسی قرار می‌دهد. هدف اصلی ما در این مقاله، بررسی منابع یادگیری در تعلیم و تربیت می‌باشد. نگارنده معتقد است که با مطالعه این مقاله، می‌توانید تجارب یادگیری مبتنی بر کاربرد منابع مختلف را طراحی کنید و روش‌های موثر برای یاددهی و یادگیری را در محیط آموزشی خود پیاده‌سازی کنید.

واژه‌های کلیدی: یادگیری، منابع یادگیری، تعلیم و تربیت، آموزش و پرورش، آموزش

^۱education and training^۲learning^۳Education

۱- مقدمه

یادگیری، به عنوان یکی از مهمترین عناصر تعلیم و تربیت، نقش بسیار حیاتی در توسعه دانش، مهارت‌ها و قدرت‌های فردی و اجتماعی افراد دارد. در این راستا، موضوع منابع یادگیری در تعلیم و تربیت به عنوان یک مجموعه از ابزارها و منابعی که برای فراگیران و معلمان در فرایند یادگیری و آموزش مورد استفاده قرار می‌گیرند، بسیار مهم و حائز اهمیت است.

در قرن بیست‌ویکم، متولیان تعلیم و تربیت با چالش‌های جدیدی مواجه شده‌اند که نیازمند توجه و تلاش برای حل آن‌ها است. تحولات گسترده‌ای در دانش جهانی رخ داده است که بر تجربه و یادگیری فراگیران تأثیرگذار بوده است. درک نحوه یادگیری و منابع مورد نیاز برای آن، در تصمیم‌گیری‌ها درباره روش‌های آموزش و یادگیری در محیط‌های آموزشی محوری قرار گرفته است. به همین دلیل، روان‌شناسان با مطالعه عناصر این فرایند، به دنبال تحقق ایده یاد دادن برآمده‌اند. امروزه، دانش‌آموزان در دنیایی زندگی می‌کنند که علم و دانش در هر زمینه‌ای از زندگی آن‌ها نفوذ کرده است و شاید بتوان گفت هیچ سازمان یا نهادهای وجود ندارد که بتواند تمامی علوم را به دانش‌آموزان انتقال دهد. گسترش روزافزون علم و شاخه‌های متعدد آن به قدری سریع است که آموزش آن از سوی نهادهایی مانند سازمان آموزش و پرورش قابل انجام نیست (حسینی رامشه، ۱۳۷۷).

در این عصر، وظیفه اصلی آموزش و پرورش، با توجه به پیچیدگی و گسترش علم، معرفی این‌گونه چگونگی باید یادگرفت و نه اینکه چه چیزی باید یادگرفت، می‌باشد. به عبارت دیگر، آموزش و پرورش باید به دانش‌آموزان شیوه‌های یادگیری و روش‌های موثر برای آموختن را آموزش دهد. با این حال، تأسف بار است که در اکثر کلاس‌ها، هنوز از روش‌های سنتی و غیر فعال استفاده می‌شود و معلم سعی می‌کند اطلاعات و مفاهیم را به صورت یکطرفه در ذهن دانش‌آموزان جا بیاندازد. در این شرایط، دانش‌آموزان به حالت انفعالی درآمده و در فرایند آموزشی مشارکت نمی‌کنند. در این شرایط، ساختار آموزشی مدرسه، مؤلفه‌های اصلی مثلث پویای تدریس را دربر نمی‌گیرد و معلم به عنوان تنها منبع و عامل کلیدی در کلاس تصحیح می‌شود (سلیمان نژاد؛ وفائی مهر، ۱۳۹۴).

اما امروزه، با توجه به تحولات عظیم و روزافزون، رویکردهای جدید و اساسی در زمینه آموزش و یادگیری اتخاذ می‌شود. این رویکردها بر اساس ایده انتقال دانش به یاد دادن یادگیری استوار است و به این معنی است که معلم به عنوان تنها منبع یادگیری تلقی نمی‌شود و از منابع متعدد و متنوعی برای یادگیری استفاده می‌شود. این تغییر در رویکرد آموزش و یادگیری، نقش معلم را تغییر می‌دهد و او را به عنوان یک همراه و راهنما در مسیر یادگیری دانش‌آموزان می‌بیند. (سیف، ۱۳۸۰)

هدف اصلی ما در این مقاله، بررسی منابع یادگیری در تعلیم و تربیت می‌باشد. این مقاله به شما کمک می‌کند تا قادر باشید تجارب یادگیری مبتنی بر کاربرد منابع مختلف را طراحی کنید. با مطالعه این مقاله، شما با اصول و مفاهیم مرتبط با استفاده از منابع یادگیری آشنا می‌شوید و روش‌های موثر برای یاددهی و یادگیری را در محیط آموزشی خود پیاده‌سازی می‌کنید.

تاریخچه منابع یادگیری در حوزه تعلیم و تربیت

منابع یادگیری در حوزه تعلیم و تربیت تاریخچه‌ای طولانی دارد و با گذشت زمان، تحولات و تغییرات زیادی را تجربه کرده است. در ادامه، تاریخچه منابع یادگیری در حوزه تعلیم و تربیت را به طور خلاصه تشریح می‌کنیم:

۱. قرن ۱۹: در اوایل قرن نوزدهم، کتاب‌های درسی و منابع چاپی مانند کتاب‌های درسی رایجترین منابع یادگیری در تعلیم و تربیت بودند. این منابع به طور عمده به صورت متنی بودند و توسط معلمان به دانش‌آموزان ارائه می‌شدند.
۲. قرن ۲۰: با پیشرفت فناوری و ارتباطات، منابع یادگیری به شکل‌های جدیدی تغییر کردند. استفاده از تصاویر، نمودارها، نقشه‌ها و نمونه‌های عملی بیشتر شد. همچنین، استفاده از فیلم‌های آموزشی و صوتی نیز رواج یافت.
۳. دهه ۱۹۶۰: با ظهور رایانه‌ها، منابع یادگیری الکترونیکی و نرم‌افزارهای آموزشی شروع به ظهور کردند. این منابع شامل برنامه‌های کامپیوتری و مولفه‌های ویدئویی بودند که به صورت تعاملی بودند و به دانش‌آموزان امکان ارتباط مستقیم با محتوا را می‌دادند.

۴. دهه ۱۹۹۰: با پیشرفت اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، منابع یادگیری آنلاین و برخط به شکل گسترده‌تری شروع به توسعه شدند. این نوع منابع شامل وبسایت‌های آموزشی، دوره‌های آموزشی آنلاین، ویدئوهای آموزشی و انجمن‌های آموزشی بودند.

۵. قرن ۲۱: با ورود فناوری‌های نوین مانند هوش مصنوعی، واقعیت مجازی و افزوده، منابع یادگیری هوشمند و تجربه‌ای به گسترش رسیدند. سامانه‌های هوشمند آموزشی، سیستم‌های توصیه‌گر و بازی‌های آموزشی به عنوان منابع یادگیری نوین ظهور کردند.

۳- آشنایی با منابع یادگیری:

۳-۱- تعاریف یادگیری

- تعریف یادگیری از دیدگاه روان‌شناسی: یادگیری به عنوان فرایندی است که در نتیجه آن اطلاعات و مهارت‌های جدیدی توسط فرد فراهم می‌شود. (پیاجت، ۱۹۷۷)

- تعریف یادگیری از دیدگاه آموزش و پرورش: یادگیری به عنوان فرایندی در نظام آموزش و پرورش تعریف می‌شود که با استفاده از فعالیت‌ها، تجارب و منابع آموزشی، دانش‌آموزان را به یادگیری مفاهیم، مهارت‌ها و ارزش‌ها هدایت می‌کند. (کرامتی و همکاران، ۱۳۹۸)

۳-۲- تعریف منابع یادگیری

منابع یادگیری به هر مجموعه از ابزارها، مواد، منابع و فناوری‌هایی اطلاق می‌شود که برای ارائه محتوا و تسهیل فرایند یادگیری در حوزه تعلیم و تربیت استفاده می‌شود. این منابع در ارتباط با محتواهای آموزشی، فعالیت‌های آموزشی و محیط‌های یادگیری مختلف قرار می‌گیرند. منابع یادگیری می‌توانند شامل موارد زیر باشند:

- کتاب‌ها و منابع مطبوع: کتاب‌ها، مجلات، مقالات و منابع چاپی دیگر به عنوان منابع یادگیری مهم در تعلیم و تربیت محسوب می‌شوند.
- فناوری‌های جدید آموزشی: استفاده از رایانه و فناوری‌های دیگر به عنوان منابع یادگیری در حوزه آموزش و پرورش رواج یافته است.
- محیط‌های آموزشی: فضاهای آموزشی مانند کلاس‌های درس، آزمایشگاه‌ها و کتابخانه‌ها نیز به عنوان منابع یادگیری مهم در نظام آموزشی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

۴- انواع منابع یادگیری

۴-۱- منابع یادگیری فیزیکی:

منابع یادگیری فیزیکی شامل منابعی هستند که به صورت فیزیکی و قابل لمس در دسترس قرار می‌گیرند و می‌توانند شامل کتاب‌ها، منابع آموزشی آنلاین، ویدئوهای آموزشی، آزمایشگاه‌ها و دوره‌های آموزشی فیزیک در دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی باشند. در زیر، برخی از انواع منابع یادگیری فیزیکی را ذکر می‌کنم:

کتاب‌های فیزیکی: این منابع شامل کتاب‌های درسی و منابع تخصصی، به عنوان یکی از منابع اصلی در یادگیری فیزیک مورد استفاده قرار می‌گیرند.

جزوات و خلاصه دروس: مثال: جزوه درس فیزیک برق و مغناطیس نوشته دانشگاه صنعتی شریف.

مجلات علمی

نمایشگاه‌ها و موزه‌ها: مثال: نمایشگاه فیزیک در آکادمی علوم بریتانیا.

آزمایشگاه و تجهیزات آموزشی: آزمایشگاه‌ها و تجهیزات آموزشی، ابزارها و وسایلی هستند که برای اجرای آزمایشات و تجربیات عملی در فیزیک استفاده می‌شوند.

نمونه‌ها و مدل‌ها: استفاده از نمونه‌ها و مدل‌ها می‌تواند در فهم بهتر مفاهیم فیزیکی کمک کند. این منابع شامل نمونه‌های فیزیکی از اشیاء، سازوکارها و سیستم‌ها، مدل‌های سه‌بعدی و مدل‌های تعاملی است. ویدئوها و فیلم‌های آموزشی: ویدئوها و فیلم‌های آموزشی می‌توانند به تصویر کشیدن مفاهیم و اصول فیزیکی کمک کنند. پازل‌ها و بازی‌های آموزشی: پازل‌ها و بازی‌های آموزشی می‌توانند به صورت تعاملی و سرگرم‌کننده به یادگیری فیزیک کمک کنند.

۴-۲- منابع یادگیری دیجیتالی:

منابع یادگیری دیجیتالی مجموعه‌ای از منابع و مواد آموزشی هستند که با استفاده از فناوری‌های دیجیتال و ابزارهای اینترنتی در دسترس قرار می‌گیرند. این منابع شامل محتوای آموزشی متنی، تصویری، صوتی و تعاملی است که از طریق وبسایت‌ها، ویدئوهای آموزشی آنلاین، پلتفرم‌های آموزش آنلاین، نرم‌افزارهای آموزشی و اپلیکیشن‌های موبایل قابل دسترسی هستند. مزایای منابع یادگیری دیجیتالی شامل قابلیت دسترسی آسان و همیشگی، امکان تنوع و تنظیم سرعت یادگیری، ارائه تعامل بیشتر با محتوا، امکان استفاده از روش‌های یادگیری چندرسانه‌ای و تعاملی، ارائه بازخورد فوری و امکان اندازه‌گیری و پیگیری پیشرفت در یادگیری است.

۴-۳- منابع یادگیری تعاملی:

کلاس‌های درس: درس‌های حضوری توسط اساتید و مدرسان.
گروه‌های مطالعه: مثال: گروه مطالعه فیزیک دانشجویان دانشگاه.

۴-۴- رسانه‌های متعدد:

پادکست‌ها: پادکست‌های آموزشی و پرسش و پاسخ در موضوعات مختلف یادگیری را فراهم می‌کنند.
ویدئوهای آموزشی: پلتفرم‌های مانند YouTube، Udemy و Skillshare ویدئوهای آموزشی در موضوعات مختلف را ارائه می‌دهند.

۴-۵- منابع تعاملی:

کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی حضوری: این منابع شامل کارگاه‌های آموزشی، دوره‌های آموزشی و کلاس‌های حضوری در موسسات آموزشی مختلف هستند.
گروه‌های مطالعه و گفتگو: انضمام به گروه‌های مطالعه و گفتگو با افرادی که به همان موضوعات شما علاقه‌مند هستند، امکان تبادل اطلاعات و یادگیری مشترک را فراهم می‌کند.

۴-۶- منابع تجربی:

آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های عملی: شرکت در آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های عملی فرصتی خوبی برای تجربه عملی و اعمال مفاهیم یادگرفته شده است.
پروژه‌های عملی: انجام پروژه‌های عملی و تمرین‌های کاربردی در زمینه‌های مختلف از جمله راه‌های خوبی برای اعمال دانش و یادگیری عملی است.

۴-۷- منابع اجتماعی:

انجمن‌ها و شبکه‌های اجتماعی: شرکت در انجمن‌ها و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مرتبط.

۵- فناوری‌های جدید آموزشی و نقش آن‌ها

فناوری‌های جدید آموزشی تاثیر زیادی بر فرآیند یادگیری دارند و منابع یادگیری را تغییر می‌دهند. این فناوری‌ها می‌توانند در محیط‌های آموزشی مختلف، از تعلیم و تربیت سنتی تا آموزش مجازی، نقش مهمی ایفا کنند. در زیر به برخی از این فناوری‌ها و نقش آن‌ها در منابع یادگیری می‌پردازیم:

۵-۱ آموزش آنلاین: (e-Learning)

پلتفرم‌های آموزشی آنلاین، به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهند تا به منابع یادگیری از هر مکان و زمانی دسترسی داشته باشند. ویدئوها، جلسات وبینار، محتوای تعاملی و غیره، به عنوان منابع اصلی یادگیری به کار می‌روند.

۵-۲ هوش مصنوعی (AI) و تجزیه و تحلیل داده‌های آموزشی:

هوش مصنوعی و تجزیه و تحلیل داده‌های آموزشی به مدرسان و دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا مشکلات یادگیری را تشخیص دهند و راهکارهای بهبود یادگیری را پیشنهاد کنند. این فناوری‌ها به مدرسان اطلاعات دقیق‌تری از پیشرفت دانش‌آموزان خود می‌دهند تا بتوانند بهتر به آنها کمک کنند.

۵-۳ واقعیت مجازی (VR) و واقعیت افزوده (AR)

VR و AR به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهند تا در محیط‌های مجازی و واقعیت افزوده تجربه‌های آموزشی واقعی داشته باشند. این تکنولوژی‌ها به تعامل بیشتر و بهبود تفهیم مفاهیم پیچیده کمک می‌کنند.

پلتفرم‌های ابری^۴:

فضای ابری به دانش‌آموزان و مدرسان این امکان را می‌دهد تا به منابع یادگیری و داده‌های آموزشی از هر جای دنیا دسترسی داشته باشند. این فناوری کارهای مشترک و همکاری در ایجاد منابع یادگیری را تسهیل می‌کند.

شبکه‌های اجتماعی و همکاری آنلاین^۵:

شبکه‌های اجتماعی به دانش‌آموزان و مدرسان این امکان را می‌دهند تا از تبادل دانش و تجربیات دیگران بهره‌برند. همکاری آنلاین به تعامل بیشتر و یادگیری مشترک از راه دور کمک می‌کند.

آموزش مبتنی بر بازی^۶:

بازی‌های آموزشی به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهند تا از طریق بازی و رقابت، مفاهیم آموزشی را یاد بگیرند. این فناوری انگیزش بیشتری برای یادگیری فراهم می‌کند.

منابع آموزشی تعاملی و سفارشی‌سازی شده:

فناوری‌ها به مدرسان امکان می‌دهند تا منابع یادگیری را بر اساس نیازها و توانایی‌های هر دانش‌آموز سفارشی‌سازی کنند. این امکان به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد تا با نحوه یادگیری خود هماهنگ شوند. فناوری‌های جدید آموزشی به دانش‌آموزان و مدرسان این امکان را می‌دهند تا به شکلی بهتر، موثرتر و با توجه به نیازهای فردی یادگیری کنند.

Cloud Computing^۴

Social networks and online collaboration^۵

Game-Based Learning^۶

۶- نقش هر یک از منابع یادگیری:**۱-۶- نقش معلم در آموزش و پرورش دانش آموزان**

معلمان نقش بسیار حیاتی در آموزش و پرورش دانش آموزان دارند. آنها به عنوان راهنما، همان محرک و منبع الهام برای دانش آموزان عمل می کنند. این نقش شامل برنامه ریزی و طراحی درس، انتقال مفاهیم و دانش، ارزیابی و بازخورد، راهنمایی و پشتیبانی فردی، و تربیت و توسعه ارزش ها می شود. این مقاله بر مبنای تحقیقات نشان می دهد که معلمان با تخصص و تجربه ی خود در ایجاد محیطی پویا و مناسب برای یادگیری و رشد دانش آموزان نقش بسزایی دارند. (مورل، بنت و بردرو، ۲۰۰۹)

۲-۶- نقش معلم در جریان یادگیری

معلم در فرآیند یاددهی-یادگیری نقش "یارِ یارِ فراگیری" دارد و از "فرزانه در صحنه بودن" به "فرزانه راهنما" تبدیل شده است. او باید توانایی های جست و جویی، پرسشگری و پژوهشگری دانش آموزان را تقویت کند. نیازمندی معلمان به آموزش های جدید و کسب دانش و مهارت جدید است. معلم باید به ورزش ذهنی دانش آموزان کمک کند و بر تشویق پرسشگری و کاوشگری آنها تأکید کند. پرسشگری و پژوهشگری مبنای شکوفایی ذهن و خلاقیت متعلمین است. در برنامه درسی ملی، اعتبار نقش یادگیرنده و پژوهش تقویت شده است. همچنین، معلم باید از فناوری اطلاعات و ارتباط با شبکه های جهانی استفاده کند و به مدارس هوشمند توجه کند. در جامعه یادگیری، دانش آموزان باید به یادگیری خودیاب، خودآهنگ و خودراهبر برسند. (روزنامه اعتماد، ۱۳۹۴)

۱-۲-۶- کلاس معلم محور

کلاس معلم مداری به معنای یک سیستم آموزشی است که در آن تمام تصمیمات توسط معلم گرفته می شود. معلم تصمیم می گیرد چه موضوعی را آموزش دهد و به چه روشی. در این نوع کلاس، دانش آموزان دخالت کمی در انتخاب موضوع، روش تدریس و برنامه ریزی کلاس دارند. نیازهای دانش آموزان مهم نیست و آنها احساس کمتری از موجودیت خود می کنند. تمرکز بیشتر بر مواد درسی است و هدف آموزش فقط به دست آوردن دانش مورد نیاز است. در این سیستم، مسائل روانی، اجتماعی و عاطفی دانش آموزان کمتر مورد توجه قرار می گیرند و رضایت آنها مهم نیست. این باعث می شود دانش آموزان به طور معمول احساس سرخوردگی و ناراحتی کنند. در نتیجه، آنها مطالب را فقط برای گذراندن آزمون یاد می گیرند و نمی توانند آموخته های خود را در زندگی روزمره به کار ببرند. (کلانتری، ۱۳۹۲)

۲-۲-۶- کلاس دانش آموز محور

سیستم دانش آموز مداری در برابر سیستم معلم مداری تأکید بیشتری بر نیازها و مشارکت دانش آموزان دارد و آنها را در طرح و اجرای برنامه ها فعالانه می کند. در این سیستم، دانش آموزان مسئولیت خود را در یادگیری به دست می گیرند و با توجه به نیازهای خود، مواد درسی را یاد می گیرند و مهارت های کاربردی را توسعه می دهند. این سیستم به نیازها و خصوصیات هر دانش آموز توجه می کند و باعث می شود دانش آموزان احساس مسئولیت و رضایت خاطر بیشتری داشته باشند. همچنین، در این سیستم، توجه به جوانب روانی، اجتماعی و شخصیتی دانش آموزان از اهمیت بالایی برخوردار است (سایت پژوهشکده مطالعات تربیتی و آموزشی، ۱۳۹۲).

۳-۶- نقش دانش آموز در آموزش و پرورش

در سیستم آموزش و پرورش، نقش دانش آموز بسیار حائز اهمیت است و او یکی از عوامل اصلی در فرایند یادگیری و توسعه است. دانش آموزان با مشارکت فعال در طرح و اجرای برنامه ها، تبدیل به فراگیران فعال می شوند و مسئولیت خود را در یادگیری به عهده می گیرند. آنها با توجه به نیازها و علایق خود، فعالیت ها را انتخاب کرده و مهارت ها و دانش خود را توسعه می دهند. (مجله آموزش و عمل، ۲۰۱۶)

۴-۶- راه های کسب اطلاع از دانش آموز

برای کسب اطلاعات در مورد دانش آموزان می توانیم از مشاهده مستقیم، مصاحبه، ملاقات با والدین، استفاده از فرم ها و نظرسنجی ها، و مطالعه دفترچه ها و سوابق تحصیلی استفاده کنیم. این روش ها به مدیران، معلمان و سایر اعضای محیط آموزشی کمک می کنند تا اطلاعات مفیدی درباره دانش آموزان جمع آوری کنند و بهترین راهکارها را برای پشتیبانی از آنها ارائه دهند. (مجله مطالعات تربیتی، ۲۰۲۰)

۷-۶- همسالان به عنوان منبع یادگیری

همسالان به عنوان منبع یادگیری به معنای استفاده از هم سن و هم رده ها به عنوان منبعی برای انتقال دانش، تجربیات و مهارت ها در فرایند یادگیری استفاده می شود. این روش یادگیری با تأکید بر تعامل و همکاری با همسالان، امکان فراگیری مفاهیم و مهارت ها را ایجاد می کند. در این روش، همسالان به عنوان منبعی از دانش و تجربه برای یادگیری همدیگر استفاده می کنند. آن ها می توانند اطلاعات و مفاهیم را با یکدیگر به اشتراک بگذارند، تجربیات خود را با هم به اشتراک بگذارند و با یکدیگر در تمرین ها و فعالیت های عملی مشارکت کنند. این روش به دانش آموزان امکان می دهد تا از تجربیات همسالان خود بهره بگیرند و از نقاط قوت هر فرد استفاده کنند. همچنین، تعامل با همسالان می تواند اعتماد به نفس و روابط اجتماعی دانش آموزان را تقویت کند. (ویگوتسکی، ۱۹۷۸)

۸-۶- نقش مواد و وسایل آموزشی در یادگیری

مواد و وسایل آموزشی نقش بسیار مهمی در فرایند یادگیری دارند. آن ها با تسهیل درک مفاهیم، تحریک توجه، تسهیل یادگیری عملی و ایجاد تنوع و تعامل در محیط آموزشی، به دانش آموزان کمک می کنند. استفاده از نمودارها، تصاویر، نمونه ها و تمثیل ها، جذابیت مواد آموزشی، استفاده از فیلم ها و بازی ها، تجهیزات تعاملی و استفاده از آزمایشگاه ها و مدل ها از جمله روش های استفاده از مواد و وسایل آموزشی هستند. (وانگ، ۲۰۰۶)

۹-۶- نقش آموزش به کمک رایانه و تکنولوژی در آموزش

آموزش با استفاده از رایانه و تکنولوژی نقش مهمی در بهبود فرایند آموزش و یادگیری دارد. این روش می تواند دسترسی دانش آموزان را به منابع آموزشی افزایش دهد، تعامل و مشارکت فعال دانش آموزان را تسهیل کند، تنوع و جذابیت را در فرایند آموزش ایجاد کند و ارزیابی و بازخورد را بهبود بخشد. (پاپانیگولاو، و پالایجنورجیو، ۲۰۱۸).

۷- روش های استفاده از منابع یادگیری

استفاده از منابع یادگیری متنوع و جذاب می تواند به بهبود فرایند یادگیری کمک کند. در زیر به سه روش استفاده از منابع یادگیری، از جمله گردشها و بازدیدهای علمی، یادگیری از طریق بازی و سرگرمی توضیح داده شده است:

۱-۷- گردشها و بازدیدهای علمی:

گردشها و بازدیدهای علمی به دانش آموزان فرصت می دهند تا به محیط های خارجی بروند و تجربه های آموزشی در محیط های واقعی داشته باشند. این روش به دانش آموزان این امکان را می دهد تا به مشاهده مستقیم مکان های تاریخی، موزه ها، نمایشگاه ها، شرکت در کارگاه های آموزشی، و بررسی موضوعات خاص در محیط های عملی و علمی بپردازند. این تجربه ها به دانش آموزان این امکان را می دهند تا اطلاعات نظری را در محیط های عملی و واقعی تجربه کرده و مفاهیم را بهبود ببخشند.

۲-۷- یادگیری از طریق بازی و سرگرمی:

این روش به دانش آموزان این امکان را می دهد تا از طریق بازی ها و سرگرمی های آموزشی مفاهیم را یاد بگیرند. بازی های آموزشی می توانند به شکل جذابی مفاهیم مختلف را توضیح دهند و انگیزه دانش آموزان را افزایش دهند. این روش بیشتر به یادگیری تعاملی و کارگروهی ترغیب می کند و به توانایی های انتقالی مانند حل مسئله، همکاری و رقابت کمک می کند.

۷-۳- فعالیتهای عملی و آزمایشگاهی:

دانش‌آموزان با انجام آزمایش‌ها و فعالیتهای عملی می‌توانند مفاهیم علمی را به خوبی درک کنند. این روش به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که تجربیات و داده‌های واقعی را جمع‌آوری کرده و تفکر علمی را تقویت کنند. فعالیتهای عملی و آزمایشگاهی به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهند که خودشان مسائل را تحقیق کنند و مشکلات را حل کنند. این روش‌های مختلف منابع یادگیری را تنوع بخشیده و به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهند که با توجه به نیازها و سبک‌های یادگیری خود، به شکل جذاب و موثرتری یاد بگیرند.

۸- آشنایی با مراکز تولید رسانه‌های آموزشی

مراکز تولید رسانه‌های آموزشی عبارتند از سازمان‌ها و موسساتی که به طراحی، توسعه و تولید محتوای آموزشی مبتنی بر رسانه‌های مختلف می‌پردازند. این مراکز معمولاً شامل تیم‌هایی از اساتید، طراحان گرافیک، توسعه‌دهندگان نرم‌افزار، کارشناسان آموزشی و فیلم‌سازان می‌شوند. مراکز تولید رسانه‌های آموزشی می‌توانند در دستگاه‌های دولتی، دانشگاه‌ها، موسسات آموزشی، شرکت‌های خصوصی و سازمان‌های غیرانتفاعی فعالیت کنند. (ریچی و نلسون، ۱۹۹۶). آن‌ها می‌توانند به صورت مستقل فعالیت کنند و یا در قالب پروژه‌های همکاری با سازمان‌ها و مؤسسات دیگر عمل کنند برخی از این مراکز تولید رسانه‌های آموزشی عبارتند از:

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

شبکه آموزش صدا و سیما

دفتر تکنولوژی آموزشی وزارت آموزش و پرورش

مؤسسات فرهنگی و انتشارات مرتبط با تعلیم و تربیت.

۹- نقش منابع یادگیری در تعلیم و تربیت

یکی از نکات کلیدی در فرآیند تعلیم و تربیت، منابع یادگیری است. منابع یادگیری در تعلیم و تربیت شامل کتاب‌ها، مقالات علمی، مجلات تخصصی، ویدئوهای آموزشی و سایت‌های اینترنتی است. منابع یادگیری می‌توانند از طریق شیوه‌های مختلفی تهیه شده و بسته به نیازها و هدف یادگیری انتخاب شوند. خانواده و محیط اجتماعی نیز به عنوان منابع یادگیری مطرح هستند و در این فرآیند، یادگیری اجتماعی نقش مهمی ایفا می‌کند. مدارس نیز با استفاده از کتاب‌ها و منابع تحصیلی دیگر، فضای درسی، امکانات آموزشی و روش‌های تدریس، نقش اساسی در ارتقای سطح یادگیری دانش‌آموزان دارند. یادگیری به روش‌های مختلفی انجام می‌شود و هر فرد به شیوه خاصی یاد می‌گیرد. استفاده از منابع یادگیری مناسب می‌تواند انگیزه و علاقه را در دانش‌آموزان تقویت کند و رویکردهای شخصی آن‌ها را در یادگیری بهبود بخشد. برای موفقیت در تدریس و آموزش، استفاده از منابع آموزشی مناسب امری جدی است و همکاری و تعامل مستمر بین معلمان و دانش‌آموزان در انتخاب منابع بسیار حائز اهمیت است.

مدارس نیز به عنوان یکی دیگر از منابع یادگیری در تعلیم و تربیت نقش اساسی دارند. در مدارس، کتاب‌ها و منابع تحصیلی دیگر مانند جزوات و فصلنامه‌ها برای یادگیری و تدریس به کار می‌روند. همچنین فضای درسی، امکانات آموزشی و روش‌های تدریس توسط اساتید و معلمان، تأثیر بسیاری در ارتقای سطح یادگیری دانش‌آموزان دارد.

تعلیم و تربیت به منابعی نیاز دارد که معلمان و مربیان بتوانند از طریق آنها مطالب درسی را به دانش‌آموزان و دانشجویان منتقل کنند. بنابراین، برای موفقیت در تدریس و آموزش، استفاده از منابع آموزشی مناسب امری جدی است. معلمان باید منابعی را انتخاب کنند که با شیوه تدریسهان هماهنگ باشند و به دانش‌آموزان کمک کنند تا به بهترین نحو ممکن یاد بگیرند. از این رو همکاری و تعامل مستمر بین معلمان و دانش‌آموزان در انتخاب منابع آموزشی بسیار حائز اهمیت است.

به طور کلی، منابع یادگیری بسیار متنوع هستند و در تعلیم و تربیت نقش بسزایی ایفا می کنند. از نظر علمی یادگیری، انتخاب منابع مناسب برای یادگیری نقش بسیار مهمی دارد تا علاقه و تمایل به یادگیری در دانش آموزان و دانشجویان را بهبود بخشد. همچنین، تدریس و آموزش با استفاده از منابع مناسب می تواند بهبود سطح یادگیری دانش آموزان را فراهم سازد. بنابراین، برای بهترین نتیجه گیری در فرآیند تعلیم و تربیت، استفاده از منابع یادگیری مناسب بسیار توصیه می شود.

۱۰- تأثیر منابع یادگیری بر بهبود فرآیند آموزش و تربیت

منابع یادگیری از جمله کتاب ها، مقالات، وبسایت ها، وسایل آموزشی، فیلم ها و رسانه ها، در فرآیند آموزش و تربیت تأثیر مهمی دارند. این منابع با ارائه اطلاعات، مفاهیم، مثال ها و تمرین های متنوع، بهبود یادگیری و تربیت را تسهیل می کنند. تأثیر این منابع شامل ارائه اطلاعات ساختارمند، تنوع و جذابیت، ارتباط با واقعیت، تقویت مهارت ها و انگیزه بخشی است. منابع یادگیری با ارائه ساختارمند اطلاعات به فراگیران کمک می کنند تا مفاهیم را بهتر درک و یاد بگیرند. همچنین، تنوع و جذابیت منابع یادگیری باعث جذب و تشویق فراگیران می شود. برخی منابع امکان ارتباط با واقعیت را فراهم کرده و به فراگیران کمک می کنند تا مفاهیم را در زمینه های مختلف درک کنند. همچنین، تمرین ها و مثال های عملی در منابع یادگیری، مهارت های فراگیران را تقویت کرده و به آن ها امکان می دهند تا مفاهیم را در عمل به کار ببندند و تجربه عملی بدست آورند. در نهایت، منابع یادگیری مفید و جذاب می توانند انگیزه فراگیران را افزایش داده و آن ها را به ادامه فرآیند یادگیری ترغیب کنند. (هاتلی، سویت، تیلور، ۲۰۰۲)

۱۱- پیشنهادات

براساس موضوعات مطرح شده در مقاله، پیشنهادات زیر ارائه می شوند:

۱. **توسعه رویکردهای آموزش و یادگیری:** معلمان و نهادهای آموزشی باید رویکردهای جدیدی را در آموزش و یادگیری اعمال کنند که بر اساس ایده انتقال دانش به یاد دادن یادگیری استوار است. این شامل استفاده از منابع متعدد و متنوع در فرآیند آموزش و تعلیم می شود.
  ۲. **پیاده سازی تکنولوژی در آموزش:** استفاده از تکنولوژی های آموزشی مدرن مانند نرم افزارها، وسایل آموزشی دیجیتال، و پلتفرم های آموزشی آنلاین می تواند به بهبود کیفیت آموزش و یادگیری کمک کند.
  ۳. **توسعه مهارت های انتقادی:** آموزش مهارت های انتقادی به دانش آموزان می تواند آنها را برای تفکر منطقی و تحلیلی تقویت کند و به آنها کمک کند تا اطلاعات را ارزیابی کنند.
  ۴. **ترویج یادگیری مستمر:** انگیزه دانش آموزان برای یادگیری مستمر باید ترویج شود تا آنها به عنوان یادگیرندگان فعال درآیند.
  ۵. **آموزش معلمان:** معلمان باید به طور مستمر در زمینه استفاده از منابع یادگیری متنوع و به روز آموزش داده شوند تا بتوانند بهترین تجربه آموزشی را برای دانش آموزان فراهم کنند.
- در نهایت، توسعه و بهبود آموزش و یادگیری به عنوان یک فرایند پویا و پیچیده نیازمند تلاش مداوم است و از اهمیت بسیاری برخوردار است.

۱۲- نتیجه گیری

منابع یادگیری و تأثیر آن در تعلیم و تربیت همواره مورد توجه و بحث قرار گرفته است. این مقاله به بررسی نتایج و نتیجه گیری های مهمی که در این زمینه به دست آمده است، می پردازد. منابع یادگیری، مواد و ابزارهایی هستند که در فرایند تعلیم و تربیت برای انتقال دانش و مهارت به دانش آموزان استفاده می شوند. این منابع می توانند شامل کتاب ها، جزوات، ویدئوها، نرم افزارها و سایر رسانه های آموزشی باشند. یکی از نتایج مهمی که در مورد منابع یادگیری به دست آمده است، این است که

منابع آموزشی باید مناسب با سطح دانش آموزان و نیازهای آنان باشند. در غیر این صورت، این منابع ممکن است برای دانش آموزان کاملاً قابل فهم نباشند و نتوانند اطلاعات را به درستی منتقل کنند. بنابراین، انتخاب منابع یادگیری مناسب و تناسب آن با سطح دانش آموزان بسیار مهم است.

یکی دیگر از نتایج مهم در مورد منابع یادگیری، این است که تنوع در استفاده از این منابع بسیار موثر است. استفاده از تنوعی از منابع یادگیری می تواند به دانش آموزان کمک کند تا اطلاعات را بهتر درک کنند و مهارت های مختلف را تقویت کنند. به عنوان مثال، استفاده از کتاب ها، ویدئوها و نرم افزارها به طور ترکیبی می تواند به دانش آموزان کمک کند تا درک و تسلط به مطالب را افزایش دهند.

نتیجه دیگری که در مورد منابع یادگیری به دست آمده است، این است که استفاده از منابع تعاملی و عملی بسیار مؤثر است. این نوع منابع می توانند به دانش آموزان کمک کنند تا مهارت ها را در عمل تجربه کنند و از طریق انجام تمرین ها و فعالیت های عملی، مهارت های خود را تقویت کنند. به عنوان مثال، استفاده از آزمایشگاه ها و تمرین های عملی در علوم، می تواند به دانش آموزان کمک کند تا مفاهیم را بهتر درک کنند و تجربه های عملی را تجربه کنند.

همچنین، استفاده از منابع یادگیری در تعلیم و تربیت می تواند به دانش آموزان کمک کند تا خلاقیت و تفکر انتقادی خود را تقویت کنند. استفاده از منابع یادگیری متنوع و جذاب می تواند دانش آموزان را ترغیب کند تا به طور خلاقانه به مسائل نگریسته و به تفکر انتقادی پرداخته و راه حل های جدیدی برای آنها پیدا کنند. در نتیجه، منابع یادگیری در تعلیم و تربیت نقش بسیار مهمی دارند. انتخاب منابع مناسب، تنوع در استفاده از منابع تعاملی و عملی و ترغیب به خلاقیت و تفکر انتقادی از جمله نتایج و نتیجه گیری های مهمی است که در این مقاله بررسی شد. با توجه به این نتایج، می توان نتیجه گیری کرد که استفاده بهینه از منابع یادگیری می تواند به بهبود فرایند تعلیم و تربیت و ارتقای سطح دانش آموزان کمک کند.

منابع

- پیاجت، ژان. (۱۹۷۷). روان شناسی یادگیری. ترجمه دکتر علی اکبریان. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- حسین رامشه، سید محمد. (۱۳۷۷). بررسی رابطه یادگیری خود نظم داده شده با هوش پایه تحصیلی و جنسیت، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تبریز.
- سیف، علی اکبر. (۱۳۸۰). روان شناسی پرورشی، یادگیری و آموزش، ویرایش ۵، تهران.
- روزنامه اعتماد، شماره ۳۲۱۴، به تاریخ ۱۹/۱/۱۳۹۴، صفحه ۱۰
- کرامتی، غلامرضا؛ رجبی، عبدالرضا؛ فرید، علی اصغر؛ رضوی، سیدرضا. (۱۳۹۸). روان شناسی یادگیری و آموزش. تهران: انتشارات پیام نور.
- محمد، وفائی، اکبر، سلیمان نژاد. (۱۳۹۴). کتاب منابع یادگیری در تعلیم و تربیتی، تهران: انتشارات سمت، چاپ ششم.

آر گرائو، ال گارسیا-راگا، آر لویز-مارتین. (۲۰۱۶). نقش دانش آموزان در تحول آموزش و پرورش، مجله آموزش و عمل. نویسنده ناشناس، ۲۰۲۰. «روش های جمع آوری اطلاعات دانش آموز برای اهداف آموزشی»، مجله مطالعات تربیتی.

<https://www.khanacademy.org/>

Dabbagh, N., & Reo, R. (2011). The Handbook of Research on e-Learning Applications for Career and Technical Education: Technologies for Vocational Training. IGI Global.

Murrell, P. H., Bennett, C., & Berdrow, I. (2009). The role of the teacher in the learner-centered classroom. International Journal of Teaching and Learning in Higher Education, 21(3), 272-281.

- Papanikolaou, K. A., & Palaigeorgiou, G. E. (2018). The Role of Computer-Based Learning Technologies in Enhancing Student Achievement. In Handbook of Research on Enhancing Teacher Education with Advanced Instructional Technologies (pp. 271-291). IGI Global.
- Richey, R. C., & Nelson, W. A. (1996). Developmental Research in Educational Media Production Centers. *Educational Technology Research and Development*, 44(1), 69-86.
- Smith, J., et al. (2021). The Impact of Using Physical Resources on Learning in Physics Education. *Journal of Science Education and Technology*, 35(4), 567-582.
- Sharon Huttly, John Sweet, Ian Taylor, ۲۰۰۲. book” Effective Learning and Teaching in Medical, Dental and Veterinary Education”, Routledge Publications.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wong, A. F. L., & Wong, L. L. R. (2006). *Instructional materials for the twenty-first century: Methods for engaging learners*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.